

Zlato sa skúša ohňom, láska prekážkami a šťastie večnosťou

rozhovor so sofiológom Emilom Pálešom

text Helena Tomková, študentka školy Sophie foto Pixabay

Podľa slovenského sofiológa Emila Páleša šťastie nie je potešenie. Cítíme, ako sa významovo líšia. Potešenie je niečo prechodné, povrchné. Šťastie je niečo hlboké, trvalé a nedá sa oddeliť od pravých hodnôt.

Ako rozoznáme pravé hodnoty?

V tom je najlepším radcom smrť. Predstavte si, že smrť je bytosť, anjel, ktorý je už teraz pri nás a na konci odhrnie závoj. Anjel smrti nám podá pohár čistej pravdy. Predstavte si, že máte už len niekoľko dní života. Ako sa zmenia vaše hodnoty? Ak sa nezmenia, ste svätica. Väčšine ľudí sa zmenia podstatne. Stačí ak ochorejú a ovanú ich krídla smrti. Odrazu pocítia, čo bolo v živote naozaj podstatné a ľutujú premárnený čas. Hlboko v nás je vrstva vedomia, ktorá sa díva na veci z hľadiska večnosti a z hľadiska

celku. Pri pomyslení, ako raz opúšťame tento svet, nás musí naplniť hlboký pokoj. Smrť je korunou života. Podľa toho poznáme, že žijeme dobre. Koho smrť zaskočí, kto na ňu nie je pripravený – ten nežil dobre. Cisterciáni sa zdravili slovami *memento mori*, čo v latinčine znamená pamätaj na smrť. Keď som prednášal na univerzite v Olomouci, zadal som študentom práve takúto semestrálnu prácu: aby si teraz, v mladosti predstavili, že stoja na konci svojho života. A zamysleli sa, aké činy a vlastnosti povedú k tomu, že ich na konci naplní buď pokoj alebo ľútosť.

Čo je teda naozaj dôležité, aby sme boli šťastní?

Položte si takúto otázku: neboli ľudia v kamennej dobe šťastní? Tak čo je neoddeliteľne spojené so šťastím? Technika to nie je. Ani peniaze. Inak by Afričania nepáchali najmenej samovrážd. Viac

*ŠŤASTENA NAVŠTÍVI TOHO, KOHO SAMA CHCE.
ŠŤASTIE PRÍDE, AK SA NIEKOMU ALEBO NIEČOMU
DARUJEME A PRITOM ZABUDNEME NA SEBA.*

než s čímkoľvek vonkajším je šťastie zviazané s našimi vnútornými vlastnosťami: s charakterom, sebaovládaním, cnosťou. Mravná výchova by efektívnejšie prispela k „hrubému domácemu šťastiu“ než zvyšovanie životnej úrovne.

A vieme o tom povedať niečo s istotou odborníkov, psychologov?

Áno, existuje jedna dlhodobá harvardská štúdia, pri ktorej sa sto rokov sledujú životy ľudí, od narodenia až do smrti. To je dôležité, pretože veci sa dajú zhodnotiť až keď dozrejú do plodov, až keď sa osudové kruhy toho, čo zasievame, uzavru. Túto štúdiu si veľmi cením. Vyplynulo z nej, že najdôležitejším faktorom ovplyvňujúcim dĺžku ľudského života nie je ani dedičnosť, ani priaznivý začiatok života v dobre postavenej rodine, ani vzdelanie ba ani dobrá strava. Najdôležitejším bol šťastný vzťah. Vzťahy sú to, čo nás môže urobiť najšťastnejším alebo najnešťastnejším, napriek všetkému ostatnému.

V súčasnosti však vzťahy prakticky zanikajú. Narušujú sa aj najbližšie vzťahy medzi manželmi, rodičmi a deťmi. O širšej rodine, pocite spolunáležitosti s obcou a vlasťou už ani nehovoriac. Kam to povedie?

Aj to už vieme, kam. Ak sa pozrieme na hodnotové mapy zo svetového prieskumu hodnôt, vidíme, že celý svet sa hodnotovo posúva smerom tam, kde je Švédsko. Teda k sekulárnym, individualistickým hodnotám. Všetci smerujeme do Švédska – teda k smutnej osamelosti. Budeme sami piť, ako Švédi.

Švédsko si pred štyridsiatimi rokmi vytýčilo program, podľa ktorého

šťastiu jednotlivca nesmelo stáť v ceste naozaj nič, ani vzťahy. Bohatý štát finančne zabezpečil slobodné matky, aby sa nemuseli naťahovať s mužmi; deti, aby mohli byť bez rodičov; dôchodcov, aby boli nezávislí od svojich detí. Aby individuum bolo celkom slobodné. Sociálny štát nahradil vzťahy, avšak len technicky, hmotným zabezpečením. Duševný rozmer vzťahov nahradiť nedokázal. Dnes väčšinu švédskych domácností tvorí jeden človek sám v byte. Ženy sa samooplodňujú injekčnými striekačkami. A stále väčší počet ľudí umiera tak, že ich smrť si nikto nevšimne. Nemajú vôbec nikoho, kto by im zavolať – ani po rokoch – a žiješ ešte? Štát musel založiť inštitúciu, ktorá rieši ich mŕtve telá a pozostalosť.

To je ako horor, nejaké sci-fi. Čo máme teda urobiť?

Musíme si klaknúť na kolená pred Sofiou, celistvou Múdrosťou. Musíme si ju začať znova čítať, poznávať a milovať ju. Správame sa ako spoločnosť námesačných, čo sa potácajú od jedného extrémneho bludu k druhému. Komunisti nám vnucovali kolektív na úkor slobody jednotlivca. Amerikanizmus vedie zas k atomizácii individua a zániku vzťahov. Odvšadiaľ znie heslo: Seberealizuj sa! Chod' za svojim šťastím! No čím viac sa sebecky ženieme za šťastím, tým viac sa nám vzdaluje. V Amerike sa za jedno desaťročie zdvojnásobil počet ľudí berúcich antidepresíva.

Šťastena je totiž priveľmi vznešená dáma, na akú sa nedá lúskat' prstom. Nedá sa vyrobiť, vynútiť ani kúpiť. Ona navštívi toho, koho sama chce. Šťastie

vzniká tak, že sa niekomu alebo niečomu darujeme a pritom zabudneme na seba. Milovanej osobe, deťom, zmysluplnej práci, vlasti. Šťastie si môžeme dať len navzájom vo vzťahoch. Vďaka a úcta druhých dávajú našim životom zmysel.

Predmetom vašej práce a záujmu je sofiológia. Dalo by sa povedať, že je to veda o šťastí? Dokázala by namiešať elixír šťastia?

Človek má tri schopnosti, ktoré sú prameňmi poznania: rozum, zmysly a intuíciu. Sofiológia sa ich snaží organicky sklbiť. Je to nad-disciplína, ktorá zjednocuje vedy, umenia a náboženstvo. Špeciálne vedy dnes už zhromaždili obrovské množstvo poznatkov. Dokážu nám však povedať veľmi málo o centrálnych otázkach života: čo je skutočné dobro? Čo dáva životu zmysel? Ako byť šťastnými? Deti sa nič neučia o umení žiť. Môžete mať desať akademických titulov – a bezradne sa prizerať rozpadu vlastného manželstva. Navyše odborných autorít je veľa. Mám počúvať kňaza, ekonóma či vedca? A ktorého vedca, keď si protirečia? Kňaza ktorého náboženstva? Konečným rozhodcom svojho života zostáva človek sám, ako laik. Potrebuje zvláštny druh múdrosti, ako v tom všetkom rozoznať to podstatné. Umenie žiť z duchaprítomnosti.

Pokladám za šťastie, že som vás stretla. Dali ste mi odpovede na mnohé otázky o živote, ktoré som si práve kládla. Ako ste vy prišli k svojej práci, tiež šťastím?

Tak to je ďalší význam slova šťastie, ako šťastnej náhody. Je známe, že významní tvorcovia sa často už v detstve zaoberali či boli oslovení témou, ktorá sa v zrelom veku u nich premenila na objav. Malý Mendelejev napríklad vážil prvky v sklárni svojho otca – a neskôr zoradil chemické prvky do tabuľky podľa atómovej váhy. Aj u mňa to bolo tak, že sa muselo zísť mnohé, aby som nakoniec mohol dať odpoveď na takú komplexnú hádanku, ako je pôvod a význam náuky o anjeloch. Na akadémii a na vysokej škole som sa venoval kognitívnej vede, čo už je taký predstupeň sofiológie. Pretože je vysoko transdisciplinárna: skúma ľudskú myseľ a spája psychológiu, lingvistiku, robotiku, neurovedu, filozofiu i kultúrnu antropológiu.

No tieto šťastné náhody v našich životoch nie sú náhodami. Pri spätnom pohľade na ľudskú biografiju sa ukáže, že sú vedené akoby zmysluplným, inteli-

Emil Páleš (1966)

je slovenský vedec a predstaviteľ sofiológie, ktorá sa usiluje o syntézu rôznych prameňov poznania. Vyštudoval kybernetiku a vyučoval počítačovú lingvistiku na Matematicko-fyzikálnej fakulte Komenského Univerzity v Bratislave. Päť rokov bol vedeckým pracovníkom Slovenskej akadémie vied. V roku 1993 založil neziskovú organizáciu Sophia a rovnomenný časopis.

Svojou prácou nadväzuje na sofiológiu Komenského, Solovjova a Štúrovcov – sofiológiu ako úsilie o syntézu troch oblastí poznania (kozmológie, antropológie a teológie) ako aj troch prameňov poznania (zjavenia, rozumu a zmyslovej skúsenosti). Z jeho pôvodného bádania má zásadný význam objav synchronného a periodického pôsobenia pravzorov v dejinách kultúry a v evolúcii prírody. www.sophia.sk

gentným zámerom. Tá inteligencia, ktorá pozná cieľ nášho života a vnáša poriadok do jeho náhodných udalostí, sa po starom volala „strážny anjel“.

Vediete Školu angelológie. O čom je a čo sa v nej žiak naučí?

Pozostáva zo siedmich trojdňových víkendov. Každý je venovaný jednému z archanjelov. Robíme ju na zámku v Topoľčiankach alebo v Mojmírovciach. Je to také dobrodružstvo poznania. Pýtame sa: O čom rozprávala stará náuka o anjeloch? Kto sú Michael, Rafael, Gabriel? Zodpovedá im niečo reálne? Skúmame psychický vývoj jednotlivca, kultúrne epochy a evolúciu prírody. Odkrývame v nich opakujúce sa vzorce a rytmy. Archetypy, pravzory a ich zákony. Zisťujeme, že išlo o starú formu poznania, ktorá vtajila múdrosť o človeku a živote do obrazov božstiev, anjelov a démonov. Siedmi archanjeli sú ako sedem elementárnych duševných síl, ktorých súhrou vzniká všetko ostatné. Niečo ako abeceda v lingvistike alebo tabuľka prvkov v chémii. Premosťujeme pritom starú múdrosť s najnovšou vedou a hľadáme ich aplikáciu v živote. Myslím, že žiaci sprvu ani nevedia povedať, čo sa tam naučili. Ale nakoniec sa na všetko dívajú iným okom, ktoré predtým nemali.

Ďakujem za rozhovor.